

**POROČILO O SIMPOZIJU "EMIGRAZIONE E
TERRITORIO: TRA BISOGNO E IDEALE"
(IZSELJEVANJE IN TERITORIJI: MED POTREBO IN
IDEALOM)**

Aleksej Kalc

V dneh od 18. do 20. maja 1994 je v Vareseju (Lombardija) potekal v organizaciji tamkajšnjega Državnega arhiva in dokumentacijskega centra CEDOC (Centro di documentazione e ricerca della provincia di Varese) ter pod pokroviteljstvom Arhivističnega nadzorništva za Lombardijo simpozij na temo Izseljevanje in teritorij: med potrebo in idealom. Asociacija Varesotta (ime za pokrajino Varese) s pojmom izseljevanja se dandanes zdi malodane anahronistično, saj sodi to območje ob italijansko-švicarski meji med najrazvitejše in najbogatejše predele severne Italije. V prejšnjem stoletju in deloma do druge svetovne vojne pa temu ni bilo tako in negotove gospodarske razmere so tudi tu silile prebivalstvo k iskanju zaslužka izven domačega okolja.

Opozoriti je treba, vsekakor, da v primeru Varesotta ni šlo za izseljevanje preproste delovne sile. Kot je bilo značilno za hribovita področja severne Italije, so tudi tu emigracijske tokove tvorili kvalificirani poklici, predvsem zidarji in kamnoseki (med temi mnogo ornamentikov, specializiranih v izvajanju umetniškega stavbarstva), ki so se zaradi krize lokalnih kamnolomov in kamnoseške obrti, kot posledice uvajanja cenejših gradbenih materialov, začeli vključevati v širše delovno tržišče. Nastale so tako izseljenske verige, ki so sprva sezonsko in nato za trajen čas držale v razne evropske države, predvsem pa v severnoameriško zvezno državo Vermont. Tu se je v kamnoseškem kraju Barre razvila številna kolonija kamnosekov iz okolice Vareseja in ostala med drugim dolgo znana kot zaprt etnično-kulturni otok in anarhistična trdnjava.

Simpozij je sodil v okvir večletnega raziskovalnega projekta o izseljevanju iz Varesotta, imel pa je vsedrjavni značaj, z namenom, da zadosti vse glasnejši želji med italijanskimi preučevalci izseljenstva po soočanju na temo "poklicnega izseljevanja". Med uvodnimi referenti, ki so načrtali tematski okvir študijskega srečanja, se je R. Ghiringhelli (Univ. v Salernu in Milanu) zaustavil ob pojmu izseljevanja in nakazal številna izhodišča za pristopanje k tej problematiki, od demografskih in družbeno-gospodarskih do prostorskih,

politično-ideoloških in psiholoških. Koordinator nacionalnega projekta o italijanskem čezoceanskem izseljevanju M. C. Giuliani Balestrino (Univ. v Genovi) je podala pregled skozi pet zgodovinskih faz italijanskega izseljevanja na ameriški kontinent, od pokolumbijske dobe do danes.

Sledil je E. Franzina (Univ. v Veroni), ki je govoril o preživetosti ustaljenih pristopov (npr. "push-pull" modela) in potrebi po kompleksnejši reinterpretaciji vzročnosti izseljenskega pojava, upoštevajoč v večji meri subjektivne načrte in strategije izseljencev. Nato je ravnatelj Arhivističnega nadzorništva za Lombardijo (Soprintendenza Archivistica per la Lombardia, dalje SAL) A. Bazzi spregovorila o arhivskem gradivu za zgodovino izseljenstva na območju pokrajine Varese.

V naslednjih dveh dneh se je zvrstilo 42 referatov, ki so se dotaknili številnih vsebinskih in metodoloških aspektov izseljenske problematike ter virov za njeno preučevanje. Obsežen sklop je bil posvečen pregledom regionalnih in lokalnih izseljenskih situacij s posebnim poudarkom na povezavah z razmerami na teritoriju in glede na poklicno strukturo izseljenskih tokov. M. Cavallera (Univ. v Milanu), G. Galli, E. Riva in I. Pederzani (vsi Univ. Sacro Cuore v Milanu), D. Carlini, I. Fossati Daviddi, D. Papotti, M. Alberici in M. Tamborini so prikazali izseljevanje iz posameznih predelov pokrajine Varese in nekaterih drugih hribovitih območij v alpskem in apeninskem pasu od 18. stol. dalje. Pri tem je prišla do izraza "lokalna identiteta" vsakega posameznega primera in podčrtana je bila neustreznost interpretacijskih pristopov, ki bi težili k posploševanju.

Na ta sklop se je dalje navezovala vrsta tematskih referatov o specifičnih gospodarskih, družbenih in organizacijskih značilnostih "poklicnih" izseljenskih tokov. P. Audenino in P. Corti (obe z Univ. v Turinu) sta se osredotočili na izseljevanje gradbinskih delavcev in na italijansko gradbeno podjetništvo v tujini, čigar uspešnost je slonela na uporabi specializirane in kvalitetne italijanske delovne sile, to pa je vzpodbujalo verižne "poklicne" migracije v vrsto evropskih, afriških in čezoceanskih dežel. M. Messina (SAL) in P. Frigerio sta poročala o zaposlovanju delavcev in gradbenih strokovnjakov iz Lombardije pri gradnji gorskih železniških objektov v italijanskih in švicarskih Alpah oziroma o izseljevanju umetniških kamnosekov s kamnarskega območja Valceresio. E. Milani (Italijansko društvo učiteljev geografije) in P. Sione (Cornell University, ZDA) sta prispevala referata o italijanskih delavcih, zaposlenih pri gradnji severnoameriških železniških prog, oziroma o tkalcih iz okolice Coma v tekstilnih obratih New Jersey.

O posebnem izseljenskem toku delavcev in specialistov za prometne zveze proti Afganistanu in Kitajski, kamor so se med svetovnimi vojnama podali graditi letališča in organizirati letalske zveze, je poročala M. Martelli (Archivio Centrale dello Stato, dalje ACS), o izseljevanju zdravniškega kadra iz Varesotta pa G. Armocida (Univ. v Bariju). V okviru tega geografsko in tematsko opredeljenega sklopa je bil predstavljen tudi primer slovenskega izseljevanja in sicer v referatu M. Kodrič in A. Kalca (Odsek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu), posvečenemu izseljevanju iz Beneške Slovenije, s posebnim ozirom na dejavnosti, kot so brusaštvo in popotno trgovstvo, ki so zlasti v Reziji skozi večstoletno tradicijo prešli med etnične značilnosti tamkajšnje skupnosti.

Bogat je bil nadalje krog prispevkov o virih za preučevanje izseljenstva. Predstavljena je bila dokumentacija Heraldicne konzulte, ki je pomembna za raziskovanje izseljevanja italijanskega plemstva (G. Arcangeli, ACS), računalniška baza podatkov iz policijskega fonda Casellario politico centrale, ki zajema več kot 180.000 dosjejev o "političnih nasprotnikih" do leta 1943 (G. Tosatti, ACS), vprašalnice pastoralnih vizitacij (M. C. Morando, SAL), bibliografsko gradivo iz mestne knjižnice v Vareseju (R. Lucato) in viri za preučevanje italijanske politične emigracije ter z njimi povezani metodološki problemi (M. R. Ostuni, Fondazione Sella). Posebno zanimanje so vzbudili referati, ki so nakazovali možnosti obravnave raznih aspektov in psiholoških momentov izseljenske izkušnje na podlagi zasebne korespondence (A. Palombarini, Univ. v Macerati, in A. Borelli), ustnega izročila in osebnih pričevanj (L. Ceresa, G. Cerini in A. Viola) ter literarnih stvaritev izseljencev (P. Giuffanti Chini). Sploh pa so tudi pri večini ostalih referatov prišle do izraza težnje po tako rekoč globalnem pristopu do problematike na podlagi vse širšega spektra "alternativnih" virov, tako kvantitativnih kot kvalitativnih, z željo po vse globljem zaznavanju sinhronih in hkrati tudi diahronih dimenzij izseljenske izkušnje posameznika in širše skupnosti.

Na temo emigracije, vezane na politične ali druge ideale, so spregovorili S. Natale, P. Piano (Archivio di Stato di Varese), G. Peregalli, M. Belloni Zechinelli (Univ. v Milanu), Stefania Ruggeri (Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri) in Marina Rossi. Njihovi referati so obravnavali neapeljsko politično emigracijo proti Milanu za časa Carbonerije, švicarsko begunstvo arhivista M. P. Daverija, lik političnega izseljenca L. Tinellija, tematiko delavskega gibanja pri izseljencih v Čile, pisanje socialističnega časopisa Critica Sociale o izseljenskem vprašanju, italijansko politično emigracijo v luči dokumentacije Mednarodne policije v italijanskem zunanjem ministrstvu in ideološko emigracijo italijanskih

komunistov v Sovjetsko zvezo. Odnos državnih in drugih upravnih organov do raznih aspektov izseljevanja je prišel do izraza v prispevkih L. Ambrosolija (Univ. v Veroni) o boju države proti analfabetizmu in za ustrezno izobrazbo izseljencev, D. Franchettijeve (Archiv sindikata CGIL) o delovanju odborništva za izseljenstvo pri Delavski zbornici iz Vareseja in C. Aicardijeve (Archivio del Ministero degli Affari Esteri) o poročilih italijanskih konzularnih predstavništev.

Preostali referenti so se zaustavili ob vprašanju vplivov izseljenstva na lokalno tradicijo in politično življenje (R. Carminati Franchi), ob nekaterih izseljenskih likih (L. Carnelli) in o emigraciji v povezavi s problemom širjenja filozofske misli (F. Minazzi, Istituto L. Geymonat). Posebne omembe pa je vreden poseg L. Zanzija (Univ. v Paviji), ki je v razmišljanju o metodoloških pristopih k preučevanju izseljenstva poudaril preveliko "statičnost" naših predstav o izseljenskem pojavu, ki slonijo pretežno na ugotavljanju "rezultatov" izseljevanja, zanemarjajo pa dinamike izseljenskega procesa iz vidika izseljenske skupnosti posameznikov.

Skozi te dinamike se izseljenski proces pokaže v obliki dolgoročne tranzicije, ki presega sam fizični aspekt izselitve in zaobjema mnogo kompleksnejše prehajanje od začetnega namena k dokončnemu izidu (trajne ali drugačne) izseljenske izkušnje.

Simpozij je pokazal že dokajšnjo utečenost preučevanja izseljenske problematike na podlagi kvalitativnega razlikovanja tokov in vse večjo težnjo po poglobljanju v morfologijo italijanskega izseljenstva. Opredelil je nekatere nove smernice nadaljnjega dela na specifičnem področju "poklicnega izseljevanja", nenazadnje pa je potrdil tudi vse večje zanimanje za migracijske študije med mlajšimi generacijami raziskovalcev in inovativnost njihovih raziskovalnih pristopov.